

ELS RELATS DE LA CREACIÓ

1. Igualtat de la dona. *‘Déu els va creà a imatge seva, mascle i femella els va crear’. Gn 1,27.*

Primer es descriuen els elements del cosmos per establir un ordre de dependència. L’home serà el sobirà de tota la creació. S’empra el plural per donar-nos a entendre que l’autor considera a l’home i la dona sempre junts. Diríem dins de l’ordre natural, no el cultural o psíquic. L’element sexual fa referència a la multiplicació de l’espècie com a pròleg a la benedicció de Déu. L’essencial és això: l’ésser humà és imatge de Déu i sobre això hi ha una justícia igualitària: alhora alteritat i unitat. Dins una cultura patriarcal i androcèntrica era molt difícil reconèixer que les dones fossin iguals als homes en el seu domini del cosmos. El judaisme fou androcèntric com el cristianisme; no obstant això, els rabins varen veure que la imatge de Déu es realitzava en parella: en l’home i la dona, i no en cada un del sexes per separat. (per això eren contraris al celibat).

Avui encara patim la divisió entre el què diu el text bíblic i la pràctica eclesial. Un exemple: A ningú li és estrany veure una creu o un crucifix on Jesús sigui de color, però li fa cosa veure un crucificat amb trets femenins. ¿O és que el Crist no representa també a tota la naturalesa humana? ¿O és que la creu no representa també tantes violacions, i maltractaments de milions de dones durant tants segles?

En el relat Yahvista de la creació Adam es troba sol i necessita una *ajudant*. Gn 2,21-25. La tradició pren la ajudant com a subordinada. Però en el context bíblic, l’home sol es troba en el desert, perquè allí hi ha les feres (és a dir, els poders malignes). El desert és un lloc allunyat de les fonts de la vida i per tant, està exposat a la mort. Soledat i esterilitat tenen un denominador comú.

El terme ‘ajudant’ es troba en altres passatges bíblics. Déu ajuda a l’home contra la incapacitat del ídols, o la incapacitat dels animals. Entre homes i dones el text parla de col·laboració. El terme ‘ajudant’ té una connotació relacional, algú que està a la mateixa alçada. Per això que la plenitud de l’ésser humà es troba en l’encontre interpersonal. Si en el relat sacerdotal l’aparició dels dos sexes era simultània en el relat Yahvista l’aparició femenina és posterior a la masculina. (I això dona a entendre que la dona havia estat creada per a l’home). Però els que així pensen obliden una de les més importants formes de narrativa hebrea: *el quiasme*. Allò que està al principi i al final formen una sola composició circular en que les dues criatures estan en paral·lel. Un detall. La prohibició de menjar de l’arbre també la coneix la dona, la qual cosa vol dir que està a l’aguait quan l’home li parla del tema de la serp.

El tema de la *costella* també s’ha vist com un motiu per posar la dona sotmesa a l’home. Semblava que tot anava a favor de l’home, que ell era la font inicial de vida. Però al s XIX, les lleis de Mendel han demostrat que els dos sexes aporten per igual al genoma humà. En aquest tema de la costella hi ha dos equívocs. El primer és la contraposició entre fang i os. El segon és una confusió en un joc de paraules.

A Mesopotàmia la base per a la construcció era el fang o la terra cuita. Construir l’home a partir del fang era senzill. En canvi fer la dona d’una costella d’Adam era molt més laboriós. Déu en primer lloc és presenta com un cirurgià i després acaba l’obra com un arquitecte. L’autor bíblic fa servir el mateix verb hebreu que s’empra per descriure la construcció de muralles, fortaleses, temples o castells. El mateix paral·lelisme es dona entre ARURIM (anaven nus) i el serpent (ARUM), que vol dir alhora astúcia i nuesa.

El segon aspecte és la relació entre *adam* i *adamah*. En les tradicions antigues, properes a Israel, la sang dels déus morts es barrejaven per fer una nova massa i crear les noves criatures. La paraula hebrea SELA és la mateixa que la versió semita TI: que vol dir costella i vida. La *‘senyora de la costella’* és la *‘senyora de la vida’* títols de la deessa Ninti en el poema de Gilgamesh.

2. Finalitat del relat creacional.

A Gn 2,24-25 hi ha una introducció a la futura vida social de la parella.

Hi ha també un joc de paraules que és difícil de veure en les traduccions. El nom masculí és ISH i el nom femení ISSHAH. Són noms genèrics. Podem veure el procés: primer es separa l'ésser humà de la terra, després la diferenciació entre el món animal i vegetal i, finalment, la dualitat dins de l'espècie: home i dona. Comença un procés de socialització. Curiosament es diu que l'home deixarà la casa paterna, quan el més normal sociològicament és ella la que se'n va a casa del marit.

El tema de la nuesa fa referència a que encara eren infants i no havia arribat l'adolescència.

LA NARRACIÓ DE LA CAIGUDA.

Avui els cristians ens podem fer la reflexió de perquè no es parla més d'aquest relat del paradís en cap lloc més de la Bíblia. De fet, els rabins posen l'origen del mal en d'altres esdeveniments.

Per a molt l'origen està a Gn 6,1-4 que té a veure molt en la caiguda del ésser celestials, segons els mites d'Orient. Altres veuen l'inici del mal en l'assassinat d'Abel pel seu germà Cain. Només a Sir 25,24 es diu: *'Per la dona entrà el pecat i a causa d'ella morim tots'*.

1. El teatre.

El relat ens situa a l'Edén, o Paradís. (un jardí conreat i tancat). Generalment es situa en una muntanya o vall situat a l'Est, per on surt el sol. Era el lloc on hi residia la saviesa la vitalitat, la immortalitat. Era el lloc de trobada entre el cel i la terra, l'inici de la geografia i la civilització. (Recordem que aquest relat es va fer en temps de Salomó i el seu temple). En aquest lloc els herois i els reis feien les seves gestes i eren adorats com a déus i gaudien d'immortalitat. Un gran arbre arrelava fins al centre de la terra per xopar l'aigua del món subterrani i esdevenir arbre de vida. (cfr Pr 11,30). *'El fruit del just és l'arbre de vida'*.

En el nostre cas és Yahvé que situa l'home al jardí tancat semblant al temple de Jerusalem. Dins del jardí floreixen els arbres de la vida i de la saviesa. L'home ha de cuidar el jardí i el temple.

2. La serp

El relat segueix amb Eva com a protagonista. Apareix un nou personatge: la serp. És un dels mites més importants de la imaginació humana. S'amaga en els forats de la terra, canvia la pell i es regenera, sembla immortal. És el símbol de la transformació i de la fertilitat. Té la vessant masculina gràcies a la seva forma fàl·lica, però també femenina i lunar. Capitalitza tots els aspectes nocturns i és la guardiana de temples i arbres sagrats. Recordem la serp en el mite grec del Jardí de les Hespèrides i la seva funció com a guardiana.

A Mesopotàmia la serp es el simbolisme de la joventut: pot canviar de pell, és la seu de la saviesa, i amenaça amb el caos i la mort. La serp, el Leviatà, habitava en el fons marí. Té per tant un aspecte més aviat negatiu. Adés s'ha de contemplar el seu aspecte de simbolisme sexual.

La serp, com tots els símbols, manté l'ambigüitat. És apreciada per la seva velocitat i agilitat. És astuta i intel·ligent, i treu profit de les condicions més adverses. Un fet significatiu el trobem en l'epopeia de Gilgamesh: el robatori de la planta de la vida. La seva capacitat de parlar en el Gènesi la situa entre meitat animal i meitat personal, deixant-la entreveure com a font i origen del mal. ¿No podria ser la serp més aviat el reflex dels pensaments més profunds de l'ésser humà?

3. La figura de Déu.

L'altra gran protagonista és el mateix Déu. En el Yahvista apareix com el terrissaire i en el realt sacerdotal apareix molt més personal. Es presenta com un jardiner o un 'paisatgista'. És un bon coneixedor del món animal i sembla un granger o un pagès. El més sorprenent és la seva proximitat amb la persona humana. Parla i es passeja pel jardí entre els homes i les bèsties; però reconeix que s'ha equivocat amb la soledat d'Adam.

Segons la mentalitat Mesopotàmica (que correspon al relat sacerdotal) els éssers humans varen ser creats per fer les feines domèstiques a fi que els déus poguessin descansar. En canvi, en el relat Yahvista els homes són com jardiniers que volen gaudir del seu treball. Però apareix un Déu zelós que guarda amb molta cura les seves qualitats i sembla que no les vol compartir amb els humans. Al final, fins i tot els prohibeix de menjar de l'arbre i els expulsa del paradís per 'guardar l'arbre de la vida. ¿A quina vida fa referència? ¿És la immortalitat?

El relat descriu una figura paterna que sembla vol donar una vida confortable als humans. A canvi demana una obediència total negant certes llibertats i atributs. Talment sembla com si condemnés a l'home i la dona a una certa etapa infantil. Segur que haurem de cercar una nova visió del text.

4. Varen menjar el fruit.

Hem de posar atenció: en el text hebreu no es menciona en cap lloc la poma, sinó del fruit (segurament eren dàtils). La dona sembla conèixer la prohibició que Yahvé havia fet a *adam*, l'ésser genèric del que ella formava part des del principi. No podien menjar de l'arbre del coneixement del bé i del mal. ¿On és l'arbre de la vida? ¿Hi ha dos arbres o només un de sol? De moment no podem encara respondre.

En el diàleg amb la serp només apareix Eva encara que fa servir el plural. És del tot curiós que en una civilització masculina el protagonista la tingui una dona. Sembla ser que el tema de l'alimentació familiar estava en mans femenines. Ja coneixem que en general les noies maduren més aviat que els nois. El mateix podria passar al jardí de l'Edén, que podria semblar la infància de la humanitat. La dona contrasta l'oferta i li agrada. Tindrà saviesa per elegir entre el bé i el mal. Vol esdevenir persona adulta, independitzar-se de l'àmbit paternal. La desobediència li porta a un camí insegur amb possibilitat de marrades. Només llavors podrà escollir el camí recte. Adam accepta la proposta.

Recordem que en el context de l'època la saviesa s'associava també a la dona. És la jove deessa Maat a Egipte, la *saviesa* del llibre dels Proverbis, la *sophia* dels grecs, el *logos* de Joan. Com anem veient a l'autor bíblic no l'importen les incongruències perquè la seva finalitat és un altre.

5. S'adonaren que anaven nus

La interpretació d'aquesta frase, recolzada per la interpretació tradicional cristiana, ha estat fatal. Hem relacionat menjar el fruit prohibit amb un pecat sexual. S'ha interpretat que l'estat millor com a camí de realització personal i cristià era la virginitat. Eva es va convertir en la seductora de l'home i ens va obrir les claus de l'infern.

Tota la tradició a partir del segle II ha alimentat aquesta teoria. Els primers segles del cristianisme es valorava més la virginitat i la continència dins el matrimoni; com si el matrimoni fos el seguiment d'un instint animal lluny de l'estat angèlic del paradís. Aquesta intuïció també la va insinuar Pau, els Pares de l'Església i alguns teòlegs a l'Edat Mitjana. Sembla talment com si oblidessin el manament: '*Creixeu i multipliqueu-vos*'.

Val a dir que la nuesa implica l'inici d'un procés d'hominització i de relació interpersonal. El fruit també podria ser un eufemisme d'intercanvi sexual.

Hem de tenir present que Israel lluitava contra els cultes a la fertilitat i la prostitució sagrada. Aquesta la feia el rei amb la *hieròdula* (o prostituta sagrada) sota els grans arbres a l'inici de l'any nou. Adam era el rei de la creació. El jardí era com el temple. La culpa de la parella podria ser una crítica semblant a la que feien els profetes en temps posteriors: la caiguda del poble en la idolatria i el sincretisme. S'oblidaven de l'adoració de Yahvé, el Déu únic d'Israel. Llavors el pecat aniria contra el primer manament, no contra el sisè.

6- La nova Eva.

Així com Pau va establir un paral·lelisme entre Adam i Crist, també es va fer un paral·lelisme entre Eva i Maria. Aquesta era a la llum, Eva a les tenebres. La corredemptora contra la pecadora. La innocent contra la culpable. La sagrada contra la profana. La Immaculada contra la tacada. La premiada contra la castigada. La obedient contra la desobedient. La que origina vida contra la que origina mort.

La reflexió la varen seguir els Pares i la tradició medieval. Estem dins el que podríem anomenar el mite de l'etern femení. Aquest és fruit de la imaginació. No pot ser real perquè és fruit d'un somni. (Jung diria l'arquetip col·lectiu). Hem d'evitar els extrems. No podem fer de Maria una deessa, allunyada del món. Maria era una *noia del poble*. D'altra banda, hem de treure tota culpabilitat a Eva, a totes les eves. Eva és la mare de tots el vivents. Maria la mare de tots els creients. Eva és l'inici de la vida humana. Maria l'inici d'una vida nova.

7. Les acusacions

L'autor bíblic ens situa dins una escena entranyable. Déu (pare/mare) surt a passejar pel jardí. Les preguntes divines sorgeixen com fan els col·legials a l'escola: l'un dóna la culpa a l'altra. Amb tot, hi ha un matís interessant. A Adam Déu li pregunta ¿Qui t'ha fet veure...? A Eva li diu ¿Per què? Finalment ens queda la pregunta ¿qui o què és la serp?

8. El càstig

El càstig a la serp ve de la consideració negativa del seu *modus vivendi*; però, de fet, ella ja anava arrossegant-se per terra. Per tant hem d'afirmar: no hi ha càstig diví. Déu enfronta als éssers humans amb l'opció que han triat i els descriu el seu futur.

Tradicionalment hem interpretat les paraules a la dona a Gn 3,16 com una submissió a l'home i això com a fruit del pecat comès. Però més aviat hem de dir que l'autor mira al seu voltant i observa a la dona treballant al camp al costat dels homes mirant de treure endavant tota la família amb els fills (l'alimentació, el vestit... No li agrada el què veu i pensa que allò no ho pot voler Déu. Tot és conseqüència dels egoismes humans i de la cadena del mal que ara comença. Eva menjant del fruit cercava la llibertat. No és un càstig diví sinó el producte del camí vers la llibertat, una llibertat mal emprada i que el Yahvista pensa que anava contra la voluntat divina. L'arribada de Jesús donarà un nou impuls i un nou començament.

Desitjar al marit, parir amb dolor, desitjar la bellesa i la saviesa no són cap càstig. Tothom té necessitat d'estimar i d'ésser estimat, d'agradar-se ell mateix i d'agradar als altres. Però malgrat aquests inconvenients i la mortaldat infantil, sentir-se estimada compensava totes les pèrdues.

Tampoc hi ha càstig per Adam. La llibertat de l'home pressuposa el repartiment dels rols en la societat israelita. Hom abandona la casa paterna o materna i cerca l'aliment per a la nova família. La situació no era precisament la paradisiàca. La terra era seca i costava molt conrear-la. L'home (*adam*) és fill de la terra i

tornarà a la terra (*adamah*). Hem de tornar a insistir: no hi ha ni càstig ni malediccions. El treball no s'ha de veure com a càstig sinó com a un alliberament, malgrat la seva duresa.

9. Adam va anomenar Eva a la seva dona

Després de posar nom als animals es posa nom a la primera dona, que deriva de la seva maternitat. En el context els éssers humans els ha arribat l'hora de ser fecunds, la possibilitat de transmetre la vida. La dona és el símbol de la fertilitat representada sempre per l'aigua. L'home conrearà els camps a fi que produeixin i siguin també fecunds.

No s'ha d'accentuar el nom de 'mare' sinó més aviat la vida. Eva, és la que posseeix la vida, com el nom de Yahvé. Eva reconeix que el poder de donar vida ve de Déu.(Gn 4,1b).

10. L'expulsió del paradís

El gest de les túniques semblen els preparatius nupcials. La dura realitat és aquesta: la lluita per la supervivència. Com tot pare o mare, Déu sembla ajudar als primers pares a què aconseguixin el menjar, l'estança, el vestit de cada dia. Hem de deixar de banda les imatges d'un Déu venjatiu i cruel, que castiga i que observa tot els què fan els homes.

Hem de rebutjar aquella idea de què el pecat fou tan gran que només es podria rentar amb la sang del seu Fill. No hi ha pecat original en el Gènesi.

CONCLUSIÓ

Eva neix igual que Adam, ni subordinada ni superior. Són companys de camí en el camí de la vida. No tenen sentit les imputacions d'ordre moral als que hem associat superficialment. No existeix el sexe dèbil. Tradicionalment hem enfrontat Maria i Eva, però és molt millor veure les similituds. Veure com Maria porta a terme el camí que va emprendre Eva.

Al Gènesi no trobarem el pecat original. L'atenció central s'ha de posar en el pas de l'adolescència a la maduresa i l'abandonament de la casa familiar. És el procés en què la persona, home i dona, van prenen consciència del seu jo diferent del seu entorn, del animals i s'adonen de la seva condició sexual. El més important, és que es descobreixen distints de Déu. Poc a poc, el gènere humà observa la seva limitació quan estableix una dura batalla enfront dels animals, de les estructures injustes de la societat en la que viu, i davant l'infermetat i la mort. Per retornar al Paradís cal guanyar-se el pa.

Estudiant el text ens adonem que la seva tasca ha estat posar-se com a mitjancer entre l'autor i el lector. La trampa quasi sempre ha estat que hem adaptat el text al nostre propi context, adaptant-lo amb la nostra pròpia identitat i al món en el què vivim. La grandesa de tota obra literària, especialment la mítico-simbòlica – sobretot quan es tracta d'un text bíblic - és que les claus queden obertes de cara als futurs lectors. Per això diem que ens és possible avui fer-ne una relectura.